

## ДЕЯКІ АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ, ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ ЩОДО ДІТЕЙ ТА МОЛОДИХ ЛЮДЕЙ

*Висвітлюється проблематика кримінально-правової охорони прав неповнолітніх у кримінальному провадженні, реалізації принципів відновного правосуддя щодо неповнолітніх. У контексті соціального натуралізму розглядається використання відновного правосуддя щодо неповнолітніх. Обґрунтовується чому кримінальний процес є найбільш травматичним для психіки неповнолітніх. Відзначається, що адвокат є особою, без якої неможливою кримінальний процес з неповнолітніми. Аналізуються шляхи вирішення проблемних питань.*

**Ключові слова:** неповнолітні, кримінальне правопорушення, відновне правосуддя, молоді люди, звільнення, відшкодування шкоди.

**Svetlichnyi Igor. Some issues of criminal law protection of the rights of minors in criminal proceedings, of the implementation of restorative justice for children and young people**

*The article covers the issues of criminal law protection of the rights of minors in criminal proceedings, some problems of implementation of the principles of restorative justice for minors. In the context of social naturalism, the use of restorative justice for minors is considered. The criminal process is the most traumatic for the psyche of minors. A lawyer is the only person without whom it is impossible to conduct criminal proceedings with minors. Ways to solve problematic issues are analyzed.*

**Key words:** criminal offense, minors, protection of minors, criminal proceedings, implementation of restorative justice, young people, improving national legislation.

Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права дитини (ратифікована Постановою Верховної Ради України № 789-XII

---

© СВЕТЛІЧНИЙ Ігор Валерійович – адвокат, третейський суддя суду «Третейський суд при Українському національному комітеті Міжнародної торгової палати», голова наглядової ради ГО «Всеукраїнське об'єднання адвокатів, які надають безоплатну правову допомогу», магістр міжнародного права, аспірант; ORCID: 0000-0001-7328-548X; e-mail: svetlichnyi.igor@gmail.com

від 27.02.1991 року) визначає, що діти мають право на особливе піклування і допомогу, захист і сприяння, щоб вони могли повністю покласти на себе зобов'язання в рамках суспільства. Дитина, внаслідок її фізичної і розумової незрілості, потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист [1].

Держави – учасниці Конвенції поважають і забезпечують всі права, передбачені цією Конвенцією, за кожною дитиною, яка перебуває в межах їх юрисдикції, без будь-якої дискримінації, а також вживають всіх необхідних законодавчих, адміністративних та інших заходів для здійснення прав, визнаних у цій Конвенції.

Декларація прав дитини, прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20.11.1959 року, також обумовлює, що дитина, внаслідок її фізичної і розумової незрілості, потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист як до, так і після народження, а також принципом 8 імперативно закріплює право дитини за будь-яких обставин бути серед тих, які першими одержують захист і допомогу [2].

Конвенція особливу увагу приділяє зобов'язанням держав – учасниць, щоб кожна позбавлена волі дитина мала право на негайний доступ до правової та іншої відповідної допомоги (ст. 37 Конвенції) та забезпечення ними в складі мінімальних гарантій кожній дитині, що, як вважається, порушила кримінальне законодавство чи звинувачується в його порушенні, одержання правової й іншої необхідної допомоги при підготовці та здійсненні свого захисту (ст. 40).

Гарантований механізм реалізації конституційних прав дитини розширює правові гарантії їх захисту через право на професійну правничу допомогу, яка у випадках, передбачених законом, надається безоплатно (ст. 59 Конституції України) [3].

Однак, незважаючи на значну кількість наукових праць з цієї тематики, дослідниками не надано таких пропозицій щодо вдосконалення законодавства, як введення поняття «молоді люди», розширення можливостей звільнення молодих людей від кримінальної відповідальності або покарання в разі вчинення ними окремих тяжких злочинів, що й обумовлює актуальність статті.

У процесі дослідження використані як загальнонаукові методи — аналізу та синтезу для формулювання переліку найбільш загальних рис, притаманних сучасному вітчизняному науковому дискурсу, предметом котрого є проблематика кримінально-правової охорони прав неповнолітніх у кримінальному процесі, так і спеціальних, зокрема застосовано елементи контент-аналізу наукових досліджень щодо імплементації принципів відновного правосуддя щодо неповнолітніх.

Проблемними, згідно з науковими дослідженнями, залишаються питання кримінально-правової охорони та захисту дітей від свавілля, від притягнення до кримінальної відповідальності замість використання можливостей відновного правосуддя, медіації та примирення.

Тому, звертаючись до наукових досліджень в галузі створення загальної системи захисту прав дітей, можемо зробити висновок, що Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, всебічний розвиток та виховання в сімейному оточенні, встановлює основні засади державної політики у цій сфері, що ґрунтуються на забезпеченні найкращих інтересів дитини, проте реалізація цих положень є проблематичною [4].

Загальновідомо, що кожна дитина у відповідний період свого розвитку має свої специфічні потреби та інтереси, має відповідні права, але з об'єктивних причин не може нарівні з дорослими відстоювати і захищати їх без допомоги та підтримки. Актуальною є проблема реалізації функції захисту прав малолітніх (до 14 років) та неповнолітніх (від 14 до 18 років) осіб у кримінальному провадженні, особливо у випадках, коли участь інших осіб, крім професійного адвоката, а саме батьків або законного представника чи опікуна (*legal guardian*), педагога чи психолога, а у відповідних випадках — лікаря, з тих чи інших причин не забезпечена.

Зазначимо, що в законодавство більшості розвинутих країн світу імplementований значно вищий, ніж в Україні, вік, до якого молода людина має право на особливе піклування та підтримку. На даний час в Україні такі проблеми лише досліджуються, як відзначають Д. Сакалюк, К. Ілечко [5].

Відповідні пропозиції містяться у проекті нового Кримінального кодексу, зокрема у дослідженнях О. П. Гороха, робочої групи з питань розвитку кримінального права, що діє у складі Комісії з питань правової реформи при Президентові України, яка здійснює розробку нового Кримінального кодексу України та Кодексу України про проступки [6]. (З текстом документа можна ознайомитися на сайті нового Кримінального кодексу України за посиланням: <https://newcriminalcode.org.ua/>).

Таким чином, питання, пов'язані із захистом прав малолітніх та неповнолітніх осіб у кримінальному провадженні, кримінально-правової охорони їх прав, актуальні та їх дослідження повинні бути під особливою увагою держави, виключаючи дослідження шкоди від застосування найжорстокіших заходів впливу.

Як зазначає О. М. Костенко, «держава має сприяти вихованню нового покоління громадян, створюючи у суспільстві умови для узгодження їхньої волі і свідомості із законами соціальної природи» [7, с. 41].

У 2019 році розпочалася «Програма відновлення для неповнолітніх, підозрюваних у вчиненні злочину», мета якої — забезпечення відшкодування заподіяної шкоди, максимальне виведення неповнолітніх правопорушників з кримінального процесу та запобігання скоєнню ними повторних злочинів. Правова основа цієї програми — спільний наказ Міністерства юстиції України та Генеральної прокуратури № 172/5/10 від 21.01.2019 року.

Крім цього, в Україні діє проект «Впровадження відновного правосуддя в Україні», мета якого — застосування відновного правосуддя для попередження злочинності. Цей проект реалізується Верховним Судом та ГО «Інститут миру і порозуміння», як зазначає Голова інституту, експерт з відновного правосуддя Роман Коваль [8].

Ми звикли до того, що покарання — це обов'язкова відповідь на несправедливість. Радянське минуле привчило нас, що злодій має сидіти у в'язниці. Проте відповідь на запитання, «чому має бути саме так?», — не очевидна. На практиці покарання не досягає мети виправлення правопорушника. Існує кращий спосіб вирішення питань, які турбують і потерпілого, і правопорушника, — відновне правосуддя.

У багатьох народів світу існували практики вирішення ситуацій, які сьогодні закон визначає як злочин. Традиційно люди розуміли відповідальність як процес, що походить від слова «відповідь». Тобто винний у скоєному висловлював каяття і пропонував те, що він може зробити для виправлення завданої потерпілому шкоди, відзначає Роман Коваль [8].

Однією з проблем імплементації відновного правосуддя щодо неповнолітніх є випадки, коли думка батьків або законного представника з тих чи інших об'єктивних причин є деструктивною. Можна зробити висновок, що заперечення сторонами основних фактів справи, тобто незгода з фактичними обставинами (в тому числі батьків або законного представника), є перешкодою для застосування відновного правосуддя у випадку неповнолітніх.

Крім цих, існує великий пласт техніко-юридичних проблем, пов'язаних з імплементацією результатів дії механізмів відновного правосуддя, легалізації юридичних наслідків. Законодавство в цій площині потребує вдосконалення, як зазначає у своїх дослідженнях Г. Колесник [9]. Чи варто застосовувати для захисту неповнолітніх такі можливості законодавства, які законодавець передбачив для захисту повнолітніх осіб? До них ми відносимо звільнення від кримінальної відповідальності на підставах статей 45-48 Кримінального кодексу України (КК України) [10, с. 19], звільнення від кримінального покарання на підставах статей 74, 83-87 КК України та інших.

У різних країнах існують різні підходи до питань з'ясування думки дитини, участі дітей у кримінальних провадженнях та віку настання кримінальної відповідальності. Адміністративна відповідальність в Україні настає з 16 років, малолітня особа не несе відповідальності за завдану нею шкоду. Проте відповідальність за кримінальні правопорушення, злочини, згідно із частиною другою статті 22 КК України, настає для дитини за найбільш розповсюдженими складами злочинів вже з 14 років [10, с. 11]. Це крадіжки, нанесення тілесних ушкоджень, заволодіння транспортними засобами, злочини проти статевої свободи та недоторканності тощо. Таким чином, кримінальна відповідальність з 14 років застосовується до дитини майже за всі кримінальні правопорушення та злочини, які можуть вчинити діти у такому віці.

З 11 років до 14 (у відповідних випадках до 16) років, тобто до настання віку кримінальної відповідальності, до дитини, яка вчинила злочин, але не є суб'єктом злочину внаслідок віку, можуть бути застосовані примусові заходи виховного характеру (ПЗВХ) [10, с. 45]. Найжорстокішим примусовим заходом виховного характеру є поміщення дитини до спеціальної навчально-виховної установи, (установи закритого типу), який застосовується у 12 відсотках судових рішень щодо застосування ПЗВХ (існує й інша думка, згідно досліджень Н. Крестовської).

В яких же випадках обов'язкова участь адвоката, батьків, законного представника, представника служби у справах дітей, психолога, лікаря, педагога та які можуть бути наслідки порушення цих прав дитини? Кримінальний процес є найбільш травматичним для психіки дітей, як зазначає у своїх дослідженнях Л. М. Гридковець [11]. Адвокат – це єдина особа, без якого практично неможливий хід кримінального процесу за участю дитини. Такий висновок можна зробити на підставі системного аналізу статей 488, 491 КПК України [12]. У деяких випадках батьки, близькі родичі чи законні представники дитини не з'являються для проведення процесуальних дій. Тому логічно зробити висновок, що згідно з практикою, що склалася в Україні при захисті неповнолітніх, неявка будь-кого, крім адвоката та прокурора (в суд), не перешкоджає кримінальному процесу щодо дитини, але завдає шкоди інтересам дитини.

Розглянемо випадок із практики автора, розміщений на електронному ресурсі системи безоплатної правової допомоги Міністерства юстиції України. У 13-річного хлопця, який скоїв правопорушення у малолітньому віці, не було нікого, крім адвоката. Слідчі органи просили суд помістити дитину до приймального-розподільника, проте адвокат зміг цьому запобігти, що скоріше є виключенням та щасливим збігом обставин для дитини, враховуючи, що близьких родичів у дитини не було [13].

Проаналізуємо положення щодо застосування можливостей Кримінального кодексу України стосовно звільнення від кримінальної відповідальності та звільнення від кримінального покарання неповнолітніх. Згідно з дослідженнями автора звільнення від кримінальної відповідальності за статтями 45-48 КК України та звільнення від кримінального покарання за статтею 74

КК України успішно застосовуються судами за клопотаннями адвокатів системи БВПД у випадку, якщо таке звільнення є найкращим варіантом для конкретного неповнолітнього.

Чи є актуальною проблема усічення процесуальних прав адвоката у випадках різних процесуальних статусів дитини – свідка, підозрюваного, потерпілого? Слід акцентувати, що згідно із Кримінальним процесуальним кодексом України при захисті підозрюваного та обвинуваченого захисник і підзахисний мають найбільшу кількість процесуальних прав та обов'язків, що передбачені статтями 42, 46-48, 52-54 КПК України. Вказане відображає принцип сприяння захисту «*favor defensionis*», як зазначає у своїх дослідженнях Я. П. Зейкан [14, с. 12].

У випадку, коли адвокат представляє інтереси потерпілого, в тому числі неповнолітнього потерпілого, методом контент-аналізу КПК України виявлено, що права адвоката значно усічені, вказані права передбачені статтями 55-59 КПК України [15, с. 42]. Ще більш усічені права адвоката при наданні правової допомоги свідку, вказані права передбачені статтями 65, 66 КПК України [15, с. 50].

Відповідно до статті 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти, які перебувають у складних життєвих обставинах, діти, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів (визначення понять наведені в Законі України «Про охорону дитинства»), є суб'єктами права на безоплатну вторинну правову допомогу [16].

Потерпілій особі, заявнику, свідкам у кримінальних провадженнях допомогу надають через місцеві центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, а підозрюваним та обвинуваченим у кримінальних провадженнях – через Регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

За власними дослідженнями автора у 2019-2020 роках, до Лівобережного місцевого центру БВПД у місті Києві (директор Центру адвокат Бурчак Леся Іванівна) майже щодня зверталися діти самостійно та завдяки кваліфікованим працівникам центру, адвокатам, які уклали контракт з системою БВПД, завжди отримували кваліфіковану правову допомогу.

Державна соціальна програма «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року», затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 р. № 453, з-поміж шляхів і способів розв'язання проблеми визначає розвиток системи правосуддя, дружнього до дитини, та впровадження ювенальної юстиції.

З метою запровадження ефективних механізмів у системі юстиції щодо дітей, спрямованих на посилення відповідальності держави та суспільства за їх розвиток, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 р. № 1027-р схвалено Національну стратегію реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року. План заходів з реалізації Стратегії, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 листопада 2019 року № 1335-р, серед основних завдань визначає забезпечення системного підходу до профілактики злочинності серед дітей, захист прав неповнолітніх осіб, що притягаються до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень, захист прав дітей у кримінальному провадженні, з відповідним удосконаленням системи правосуддя.

Кримінальний, цивільний, адміністративний процеси не відповідають принципам дружності. Згідно з дослідженнями О. Лазаренка, одним з основних міжнародних актів, положеннями якого встановлено принципи правосуддя, дружнього до дитини, є Керівні Принципи Організації Об'єднаних Націй стосовно дій в інтересах дітей в системі кримінального правосуддя. Це відзначає у своїх дослідженнях і Л. Гретченко [17].

Комітет ООН з прав дитини у Зауваженнях загального порядку № 10 (2007) стосовно захисту прав дітей у правосудді щодо неповнолітніх із стурбованістю відзначає, що багато держав-учасниць ще мають пройти довгий шлях до досягнення повної відповідності, наприклад, у сфері процесуальних прав, розробки та впровадження заходів щодо роботи з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом, не вдаючись до судочинства, використання позбавлення волі лише як крайньої міри, профілактики вступу дітей у конфлікт із законом.

Крім вищезазначеного, необхідно звернути увагу на відповідність національного законодавства у сфері запобігання і протидії домашньому насильству положенням ст. 48 Конвенції Ради



Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція), де зазначено, що сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для заборони на обов'язкові альтернативні процеси з вирішення спорів, у тому числі посередництво та примирення, стосовно всіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції. Стамбульська конвенція не ратифікована Україною, проте більшість норм Конвенції дістали своє відображення у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Це питання потребує досліджень, враховуючи думку суспільства та численні петиції проти її ратифікації.

Як зазначає Г. Попов, потребують також зміни система навчання та підвищення кваліфікації фахівців у сфері ювенальної юстиції. Так, у розділі «Захист прав дітей у кримінальному провадженні» Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року серед основних проблем у сфері досудового розслідування виокремлюються: відсутність обов'язкового спеціального навчання слідчих, прокурорів у провадженнях щодо неповнолітніх, а також недостатня ефективність участі захисника неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого у досудовому розслідуванні внаслідок відсутності єдиних стандартів спеціалізованого навчання захисників, які залучаються для надання правової допомоги.

Статтею 2 КПК України встановлено, що завданням кримінального провадження є не лише захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, а й охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, гарантування того, щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. Під час кримінального провадження, також щодо неповнолітніх, мають бути гарантовані права підозрюваного та обвинуваченого, про що неодноразово зазначав Європейський суд з прав людини, наприклад у рішенні від 16.12.99 у справі «Т. проти Великої Британії» та низці відповідних клонових рішень [18].

Отже, лише за умови повного, належного та розумного використання своїх прав та виконання своїх обов'язків усіма учасниками кримінального провадження за участю дитини завдання

такого кримінального провадження будуть виконані відповідно до статті 2 КПК України, а права дитини будуть надійно захищені.

З огляду на це можна обґрунтовано стверджувати, що наявні у законодавстві України проблеми кримінально-правової охорони прав неповнолітніх у кримінальному процесі, проблеми імплементації принципів відновного правосуддя щодо неповнолітніх, у тому числі проблемні питання звільнення від кримінальної відповідальності, з урахуванням низького віку настання кримінальної відповідальності, є актуальними та потребують розробки шляхів вирішення національними правовими засобами, в тому числі відповідно до міжнародних стандартів та пріоритетів Стратегії Ради Європи з прав дитини (2016-2021 роки) [19].

В якості першочергових заходів з метою гармонізації кримінально-правової охорони прав неповнолітніх доцільно започаткувати обговорення системних змін до національного законодавства, проведення відповідної роботи щодо розробки нових нормативно-правових актів, зміни та доповнення тих нормативно-правових актів, які удосконалять механізм кримінально-правової охорони прав неповнолітніх у кримінальному процесі, механізм імплементації принципів відновного правосуддя щодо неповнолітніх, у тому числі збільшення віку настання кримінальної відповідальності, введення до чинного законодавства поняття «молоді люди» (віком до 21 року) та впровадження у законодавство можливостей для звільнення молодих людей від кримінальної відповідальності або покарання в разі вчинення ними окремих тяжких злочинів.

1. Конвенція про права дитини (ратифікована Постановою ВР України № 789-ХІІ від 27.02.91. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_021](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021). 2. Декларація прав дитини (прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20.11.1959). URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_384#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text). 3. Конституція України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254к/96-вр>. 4. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-ІІІ. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>. 5. Комітет НААУ захисту прав людини провів круглий стіл на тему: «Досвід застосування відновного правосуддя у країнах Європи: погляд адвоката». URL: <https://unba.org.ua/news/print/5707-komitet->

naau-zahistu-prav-lyudini-proviv-kruglij-stil-na-temu-dosvid-zastosuvannya-vidnovnogo-pravosuddya-u-krainah-evropi-poglyad-advokata.html. **6.** У НААУ відбулося фахове обговорення Загальної частини проекту нового КК України. URL: <https://unba.org.ua/news/print/5961-u-naau-vidbulosya-fahove-obgovorennya-zagal-noi-chastini-proektu-novogo-kk-ukraini.html>. **7.** Костенко О. М. Соціальний натуралізм. Про соціальну природу та її закони. Івано-Франківськ: Петраш К. Т., 2019. 72 с. **8.** Інститут миру і порозуміння URL: <https://tj.org.ua/>. **9.** Актуальні питання захисту неповнолітніх у кримінальних провадженнях при відсутності законного представника, або що заважає відновню правосудю? URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/aktualni-pytannya-zahystu-nepovnolitnih-u-kryminalnyh-provazhennyah-pry-vidсутності-zakonnogo-predstavnyka-abo-shho-zavazhae-vidnovnomu-pravosuddyu/>. **10.** Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 03.06.2020 (Офіц. текст). Київ: Паливода А. В., 2020. 212 с. **11.** Духовно-психологічні основи християнської психології: кол. моногр. / за ред. Гридковець Л. М. Львів: Скриня, 2015. 367 с. **12.** Представник НААУ долучився до обговорення нормативно-правової моделі досудового розслідування. URL: <https://unba.org.ua/news/5957-predstavnik-naau-doluchivsysya-do-obgovorennya-normativno-pravovoi-modeli-dosudovogo-rozsliduvannya.html>. **13.** Хроніки успішних та/або резонансних справ за участі адвокатів системи БВПД. URL: <https://www.legalaid.gov.ua/publikatsiyi/hroniky-uspishnyh-ta-abo-rezonansnyh-sprav-za-uchasti-advokativ-systemy-bvpd/>. **14.** Светлічний І. В., Зейкан Я. П. Практика проваджень в антикорупційних справах: наук.-практ. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 452 с. **15.** Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 лип. 2020 р. (офіц. текст). Київ: Паливода А.В., 2020. 416 с. **16.** Про безоплатну правову допомогу: Закон України: від 02.06.2011 № 3460- VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>. **17.** У НААУ відбулося фахове обговорення ключових пріоритетів розбудови цілісної ефективної системи захисту прав та інтересів дитини в Україні URL: <https://unba.org.ua/news/6050-u-naau-vidbulosya-fahove-obgovorennya-klyuchovih-prioritetiv-rozbudovi-cilisnoi-efektivnoi-sistemi-zahistu-prav-ta-interesiv-ditini-v-ukraini.html>. **18.** Лист ВССУ від 16.01.2017 № 223-66/0/4-17 про практику здійснення судами кримінального провадження щодо неповнолітніх. URL: [https://zib.com.ua/ua/print/127476-list\\_vssu\\_vid\\_16012017\\_223-6604-17\\_pro\\_praktiku\\_zdiysnennya\\_sudami\\_kryminalnogo\\_provazhennya\\_shodo\\_nepovnolitnih](https://zib.com.ua/ua/print/127476-list_vssu_vid_16012017_223-6604-17_pro_praktiku_zdiysnennya_sudami_kryminalnogo_provazhennya_shodo_nepovnolitnih). **19.** Стратегія Ради Європи з прав дитини (2016 – 2021). URL: [http://www.nsj.gov.ua/files/147679858320161003101948\\_CoE%20Strategy%20on%20children\\_ukr-1.pdf](http://www.nsj.gov.ua/files/147679858320161003101948_CoE%20Strategy%20on%20children_ukr-1.pdf).

### References

1. Konventsiiia pro prava dytyny (ratyfikovana Postanovoiu VR # 789-XII vid 27.02.91). URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_021](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021).
2. Deklaratsiia prav dytyny (pryiniata rezoliutsiieiu 1386 (XIV) Heneralnoi Asamblei OON vid 20.11.1959) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>

show/995\_384#Text 3. Konstytutsiia Ukrainy URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254k/96-vr> 4. Pro okhoronu dytynstva: Zakon Ukrainy vid 26.04.2001 # 2402-III // Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>. 5. Komitet NAAU zakhystu prav liudyny proviv kruhlyi stil na temu: «Dosvid zastosuvannya vidnovnogo pravosuddia u krainakh Yevropy: pohliad advokata» URL: <https://unba.org.ua/news/print/5707-komitet-naau-zahistu-prav-liudini-proviv-kruhlij-stil-na-temu-dosvid-zastosuvannya-vidnovnogo-pravosuddya-u-krainah-evropi-poglyad-advokata.html> 6. U NAAU vidbulosia fakhove obhovorennia Zahalnoi chastyny proektu novoho KK Ukrainy URL: <https://unba.org.ua/news/print/5961-u-naau-vidbulosya-fahove-obgovorennia-zagal-noi-chastini-proektu-novogo-kk-ukraini.html> 7. Kostenko O. M. Sotsialnyi naturalizm. Pro sotsialnu pryrodu ta yii zakony. Ivano-Frankivsk: Petrash K. T., 2019. 72 s. 8. Instytut myru i porozuminnia URL: <https://rj.org.ua/>. 9. Aktualni pytannia zakhystu nepovnolitnikh u kryminalnykh provadzheniakh pry vidsutnosti zakonnoho predstavnyka Abo scho zavazhaie vidnovnomu pravosuddiu? URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/aktualni-pytannia-zahystu-nepovnolitnih-u-kryminalnykh-provadhennyah-pry-vidsutnosti-zakonnoho-predstavnyka-abo-shho-zavazhaie-vidnovnomu-pravosuddyu/>. 10. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: chynne zakonodavstvo zi zminamy ta dopovnenniamy stanom na 03.06.2020 (ofits. tekst). Kyiv: Palyvoda A. V., 2020. 212 s. 11. Dukhovno-psykholohichni osnovy khrystianskoi psykholohii: kol. monohr. / [za red. Hrydkovets L. M.]. Lviv: Skrynia, 2015. 367 s. 12. Predstavnyk NAAU doluchyvsia do obhovorennia normatyvno-pravovoi modeli dosudovoho rozsliduvannya URL: <https://unba.org.ua/news/5957-predstavnik-naau-doluchivsya-do-obgovorennia-normatyvno-pravovoi-modeli-dosudovoho-rozsliduvannya.html>. 13. Khroniky uspishnykh ta/abo rezonansnykh sprav za uchasti advokativ systemy BVPD. URL: <https://www.legalaid.gov.ua/publikatsiyi/hroniky-uspishnyh-ta-abo-rezonansnyh-sprav-za-uchasti-advokativ-systemy-bvpd/>. 14. Svietchny I. V., Zeikan Ya. P. Praktyka provadzen v antykoruptsiinykh spravakh: nauk.- prakt. posib. Kyiv: Yurinkom Inter, 2020. 452 s. 15. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : chynne zakonodavstvo zi zminamy ta dopov. stanom na 1 lyp. 2020 r.: (ofits. tekst). Kyiv: Palyvoda A.V., 2020. 416 s. 16. Pro bezoplatnu pravovu dopomohu: Zakon Ukrainy: vid 02.06.2011 # 3460- VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>. 17. U NAAU vidbulosia fakhove obhovorennia kliuchovykh priorytetiv rozbudovy tsilisnoi efektyvnoi systemy zakhystu prav ta interesiv dytyny v Ukrain URL: <https://unba.org.ua/news/6050-u-naau-vidbulosya-fahove-obgovorennia-klyuchovih-priorytetiv-rozbudovi-cilisnoi-efektivnoi-sistemi-zahistu-prav-ta-interesiv-ditini-v-ukraini.htm> 18. Lyst VSSU vid 16.01.2017 #223-66/0/4-17 pro praktyku zdiisnennia sudamy kryminalnoho provadhennia schodo nepovnolitnikh. URL: [https://zib.com.ua/ua/print/127476-list\\_vssu\\_vid\\_16012017\\_223-6604-17\\_pro\\_praktiku\\_zdiysnennya\\_.html](https://zib.com.ua/ua/print/127476-list_vssu_vid_16012017_223-6604-17_pro_praktiku_zdiysnennya_.html). 19. Stratehiia Rady Yevropy z prav dytyny (2016 – 2021). URL: [http://www.nsj.gov.ua/files/147679858320161003101948\\_CoE%20Strategy%20on%20children\\_ukr-1.pdf](http://www.nsj.gov.ua/files/147679858320161003101948_CoE%20Strategy%20on%20children_ukr-1.pdf).

***Svietlichnyi Igor. Some issues of criminal law protection of the rights of minors in criminal proceedings, of the implementation of restorative justice for children and young people***

The article covers the issues of criminal law protection of the rights of minors in criminal proceedings, some problems of implementation of the principles of restorative justice for minors. In the context of social naturalism, the use of restorative justice for minors is considered.

The criminal process is the most traumatic for the psyche of children. A lawyer is the only person without whom it is impossible to conduct criminal proceedings with a child. Unfortunately, all other people may be absent. In some cases, the child's parents, next of kin or legal representatives do not appear in court, and the participation of the appointed legal representative remains formal.

As a matter of priority, in order to improve the situation regarding the criminal law protection of the rights of minors, it is expedient to start discussing systemic changes in national legislation and relevant work, including social work, which will create a basis for improving the protection of juvenile rights in criminal proceedings. Regarding the application of the Criminal Code of Ukraine on exemption from criminal liability and exemption from criminal punishment of minors, we note that according to the author's research, exemption from criminal liability under Articles 45-48 of the Criminal Code of Ukraine and exemption from criminal punishment under Article 74 of the Criminal Code applied by courts at the request of lawyers, if such release is the best option for a particular juvenile.

In conclusion, it should be concluded that only if all participants in criminal proceedings involving a child fully exercise their rights and properly perform their duties, the tasks of such criminal proceedings will be performed and the child's rights will be reliably protected.

Given the above, it can be reasonably argued that in the current legislation of Ukraine (as of the date of this article) there are problems of criminal protection of minors in criminal proceedings, problems of implementation of the principles of restorative justice for minors, including the issue of exemption from criminal liability. Ways to solve problematic issues are analyzed.

Some gaps in legislation that restrict or violate the rights of children in criminal proceedings need further settlement, including in accordance with international standards and Council of Europe priorities. Proposals to improve the legislation include the introduction of the concept of "young people" (up to 21 years) and the expansion of the possibility of releasing young people from criminal liability or punishment in case of committing certain serious crimes.

**Key words:** criminal offense, minors, protection of minors, criminal proceedings, implementation of restorative justice, young people, improving national legislation.